

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЦІНИ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE SOCIAL PRICE OF TRANSACTIONAL COSTS OF SOCIAL ENTERPRISES

Стаття присвячена дослідженню методологічних підходів до визначення соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств. Акцентується увага на актуальності й значущості соціальних підприємств у сучасному суспільстві, які не тільки генерують прибуток, а й прагнуть досягти позитивних соціальних змін і є важливим елементом соціально-економічного сектору. Сьогодні спостерігається зростання числа соціальних підприємств, а також поширення різноманітних підходів до їх оцінювання. Тому розкрита тема є однією з актуальних, які привертають увагу соціологів і дослідників. З урахуванням популярності, що зростає, соціальних підприємств і їхнього спрямування на вирішення соціальних викликів важливо вивчити й оцінити чинники, які впливають на досягнення ними соціальної місії. Серед таких чинників ми виділяємо трансакційні витрати, які мають свою специфіку для соціальних підприємств.

Особливу увагу приділено аналізу соціальних практик і комплексних підходів до визначення соціальної ціни трансакційних витрат. Для практичного підтвердження актуальності дослідження в статті проведено соціальний аудит ефективності діяльності соціальних підприємств у рамках грантової програми «Жити на рівних». У результаті оцінювання виявлено трансакційні витрати, що впливали на діяльність організацій. Це обґрунтувало необхідність включення процесу моніторингу й оцінювання в діяльність оцінюваних грантових проектів. Результати оцінювання показали позитивні аспекти від інвестицій у розробку системи МІО для кожного проекту з метою покращення управління та контролю трансакційних витрат проектів і забезпечення їх ефективності. Доведено, що ціна, яку платить підприємство на розробку системи моніторингу, значно нижча, ніж соціальна ціна, яку воно могло б понести у вигляді витрат, якби перестало функціонувати.

Ключові слова: трансакційні витрати, соціальне підприємство, соціальна ціна, соціологічне оцінювання, соціальний аудит.

The article focuses on researching the methodological approaches to determining the social price of transaction costs for social enterprises. It highlights the relevance and significance of social enterprises in modern society, which not only generate profit but also seek to achieve positive social change and are an important element of the social-economic sector. Currently, there is an increase in the number of social enterprises and the spread of various approaches to their evaluation. Therefore, the topic discussed is one of the current issues that attract the attention of sociologists and researchers. With the growing popularity of social enterprises and their focus on addressing social challenges, it is important to study and evaluate the factors that influence their achievement of social missions. Among such factors, we identify transaction costs, which have their specific characteristics for social enterprises.

Special attention is given to analyzing social practices and comprehensive approaches to determining the social value of transaction costs. To practically confirm the relevance of research in this article, a social audit of the effectiveness of social enterprises was conducted within the grant program "Zhyty na rivnykh". As a result of the evaluation, transaction costs that impacted the organizations' activities were identified. This justified the need to include the process of monitoring and evaluation in the activities of the assessed grant projects. The evaluation results showed positive aspects of investing in developing a monitoring system for each project to improve the management and control of project transaction costs and ensure their efficiency. It was also proven that the price paid by the enterprise for developing a monitoring system is significantly lower than the social price it could incur in the form of losses if it ceased to function.

Key words: transaction costs, social enterprise, social price, sociological evaluation, social audit.

УДК 316.33

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.54.3>

Шепель Н.В.

аспірантка кафедри соціальних структур та соціальних відносин соціологічного факультету Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Методологічні підходи до визначення соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств є однією з актуальних тем, які привертають увагу соціологів і дослідників. Наразі соціальні підприємства стають усе більш популярними й визначальними в сучасному суспільстві, оскільки спрямовані на вирішення соціальних викликів. Вони не тільки генерують прибуток, а й прагнуть досягти позитивних соціальних змін у суспільстві. Зокрема, значимості й популярності соціальним підприємствам надає зростаюча увага, що зростає, етичного споживання та підтримка соціальної відповідальності підприємств. За даними Ethical Consumer Market Report [1, с. 2], у 2020 році етичний

ринок у Великобританії досяг 121,9 мільярда фунтів стерлінгів, а це вказує на зростання інтересу споживачів до соціально відповідальних продуктів і послуг.

Дійсно, у сучасному світі соціальні підприємства відіграють важливу роль у розвитку соціально-економічного сектору. Вони поєднують підприємницьку діяльність із вирішенням складних соціальних питань і сприяють покращенню якості життя вразливих груп населення. Згідно з дослідженням Всесвітньої організації охорони здоров'я та Організації Об'єднаних Націй, поширення соціального підприємництва сприяє соціальній інтеграції та зменшенню нерівності [2]. Соціальні підприємства також забезпечують створення й збе-

реження робочих місць, особливо для вразливих і мало захищених груп населення. Так, згідно з оцінками Європейської кооперативної й Соціальної кооперативної коаліції, соціальна економіка виявилася важливим складником для задоволення потреб людей у стабільній зайнятості та сприянні соціальній інтеграції. Забезпечуючи у 2021 році робочу силу в понад 19,1 мільйона людей [3], соціальна економіка має значний потенціал для створення робочих місць зі стабільним співвідношенням роботи до рівня доходів як у сфері економіки, так і, що важливіше, у соціальній сфері.

Усі ці факти підтверджують значимість та актуальність діяльності соціальних підприємств у сучасному суспільстві. Продовження досліджень і підтримки цих підприємств має винести додаткові переваги як для суспільства загалом, так і для ефективного розвитку економіки та бізнесу.

Тому сьогодні важливим є оцінювання чинників, що впливають на можливість здійснювати соціальним підприємствам свою діяльність. Одним із таких чинників є трансакційні витрати, які можуть бути специфічними для цієї гібридної форми господарювання. При цьому підходи до визначення трансакційних витрат є актуальною науковою проблемою й активно оцінюються в соціогуманітарному дискурсі [4]. Однак проблема визначення соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств залишається недостатньо вивченою та є предметом активного дослідження.

Отже, **метою статті** є огляд методологічних підходів до визначення соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Дослідження трансакційних витрат є одним із актуальних питань у соціально-економічному аналізі. Трансакційні витрати вивчають як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед представників інституціоналізму та класиків дослідження трансакційних витрат виділяють насамперед Т. Веблена, О. Вільямсона, Р. Коуза, Дж. Р. Коммонса, У. Мітчелла та їхніх послідовників: А. Алчіана, Й. Барцеля, Г. Демсетца, У. Меклінга, які вважаються засновниками теорії трансакційних витрат. Нобелівські лауреати Дж. Б'юкенен, Д. Норт, О. Харт розглядали роль інституцій, правових рамок і контрактних відносин у зменшенні трансакційних витрат і поліпшенні ефективності економічних трансакцій. Дж. Стіглер, Р. Фогель, Ж. Тріол досліджували взаємозв'язок між ринковою конкуренцією, регулюванням і зменшенням трансакційних витрат. Дослідження цих науковців допомагають формувати концептуальний фреймворк і розуміння економічних інституцій, які можуть зменшити трансакційні витрати та покращити загальні соціальні результати соціальних підприємств.

При цьому методологічні підходи до визначення соціальної ціни трансакційних витрат мало окреслені в науковому полі соціально-економічних досліджень.

Отже, насамперед варто визначити, що трансакційні витрати включають різні види витрат, пов'язаних з укладанням і здійсненням договорів або трансакцій (угод) між різними сторонами. Ці витрати можуть включати пошук інформації, переговори, укладання договорів, контроль виконання умов договору й розроблення правових документів. Феномен трансакційних витрат розкрив Р. Коуз, як продовження досліджень у роботі «Проблема соціальних витрат» він розкриває проблему виникнення та вирішення соціальних витрат, пов'язаних із негативними зовнішніми ефектами [5]. Загалом указана стаття визнана класичним твором в економічній теорії, стала основою для подальших досліджень щодо впливу зовнішніх ефектів і соціальних витрат на ефективність ринкових механізмів і вдосконалення правових і регуляторних систем. Р. Коуз аналізує важливі аспекти соціальних витрат і пропонує механізм управління ними через установлення прав власності й перерозподіл прав, що може знизити соціальні витрати. У сучасній проекції цієї теорії на соціальні підприємства з урахуванням специфіки ведення діяльності важливою є розбудова механізму управління трансакційними витратами й оцінювання соціальної ціни, яку заплатить СП за відсутності такого механізму. Таким чином, з погляду соціальної ціни трансакційні витрати можуть впливати на визначення цін на товари та послуги особливо в контексті соціальних підприємств. Вони можуть включати додаткові витрати, які пов'язані зі специфічними потребами цільової групи або з місією соціального підприємства. Недосягнення місії соціальним підприємством, на наш погляд, це найвища ціна, яка може стояти як виклик для реалізації соціально значимої діяльності.

Загалом же соціальна ціна є категорією в соціологічній науці й інституційній теорії, що визначається як наслідок політичних, структурних і регуляторних дій, які здійснює правляча спільнота. У цьому контексті соціальна ціна, за О. Норгаардом, розглядається як те, що суспільство платить у вигляді певних витрат або наслідків через реалізацію певної політики або дій [6]. Учений увів термін «соціальна ціна» в дослідженнях з екологічної економіки. Він також визначає соціальну ціну як вартість або вплив економічних дій чи рішень на людство та природу, які не відображаються в цінах, що формуються на ринку. У цьому вимірі соціальна ціна стає результатом політичних рішень, що приймають управлінські структури з метою забезпечення певних соціальних та економічних цілей.

Зазначений вище підхід до соціальної ціни покликаний звернути увагу на широкий спектр соціальних наслідків, які не можна недооцінювати або ігнорувати під час прийняття рішень. Урахування соціальної ціни допомагає оцінити вартість або вплив дій на різні сторони суспільства, включаючи економічний розвиток, екологічну стійкість, соціальну справедливість і якість життя загалом.

А. Дюк зазначає, що соціальна ціна – це сукупність вартостей, тобто обсяг (рівень) витрат у розрізі соціально спрямованих статей у собівартості виробництва, які своїм призначенням формують матеріальний добробут і результати соціального забезпечення працівників зайнятих на підприємстві [7, с. 13]. У дослідженні акцентується, що це не ціна продукту для незахищених верств населення, а сукупність витрат соціального характеру, які підприємець сплачує за використання робочої сили згідно з нормативами, встановленими державою, і кон'юнктурними особливостями ринку [7, с. 14].

Таким чином, узагальнюючи, зазначимо, що соціальна ціна – це поняття, що враховує додаткові витрати або наслідки, які не враховуються в комерційних цінах товарів або послуг. Вона охоплює соціальні й екологічні впливи діяльності підприємства, зокрема, на людей і довкілля.

Отже, у практичному аспекті визначення соціальної ціни може впливати на політичні рішення та регуляторні заходи, спрямовані на досягнення більшої рівноваги між економічними, соціальними й екологічними вимогами та вимогами суспільства. Це може стимулювати підвищення обізнаності щодо важливості соціальних та екологічних аспектів у процесі прийняття рішень і сприяти створенню сталого й збалансованого розвитку суспільства. З урахуванням зазначених аспектів особливо важливим є дослідження соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств.

Як зазначає Т. Водотика, ще в другій половині XIX століття підприємства добре розуміли важливість урахування соціальної ціни благодійності й соціальної відповідальності під час здійснення підприємницької діяльності [8]. Дослідження соціальної ціни допомагає ліпше зрозуміти вплив благодійництва на суспільство та його сприяння покращенню життя людей. Урахування соціальної ціни також може надати цінні висновки щодо того, як підприємства можуть бути більш соціально відповідальними та спрямовувати свою діяльність для досягнення максимального соціального впливу.

У сучасному світі його комплексними викликами й соціальними проблемами підприємства мають бути ще більше зацікавлені в урахуванні соціальної ціни трансакційних витрат. Саме трансакційні витрати є однією з перешкод для досягнення соціальної місії підприємствами. Отже, визначення соціальної ціни трансак-

ційних витрат може сприяти соціальним підприємствам не лише приймати усвідомлені рішення з питань реалізації своєї діяльності, а й спрямовувати основні активи на досягнення більш широкого соціального впливу. До того ж для соціального підприємства, яке має обмежені ресурси, зниження трансакційних витрат може бути критично важливим.

Ураховуючи це, можемо зробити висновок, що соціальні підприємства змінюють життя людей, поліпшують їхнє життєве середовище і сприяють підвищенню добробуту, але при цьому є фінансово нестійкою формою господарювання. У цьому контексті В. Ільченко [9, с. 46] указує на необхідність активної соціально-економічної політики для прискорення розвитку соціального підприємництва. Авторка висуває пропозиції щодо державного стимулювання, преференцій в оподаткуванні та кредитуванні, здійснення інформаційної підтримки та проведення роз'яснювальної політики в цій сфері. Отже, якщо держава сприятиме зниженню трансакційних витрат для соціальних підприємств, наприклад, шляхом спрощення процедур укладання договорів, сприяння електронним платежам та уникання зайвої бюрократії, це може вплинути на зниження витрат підприємств і стимулювання розвитку соціального підприємництва. Тому авторка також наголошує на важливості цифрової технологічної трансформації, обміну досвідом і зв'язками між соціальними підприємствами. Ці наукові пошуки управління трансакційними витратами задля досягнення соціальної місії привертають увагу до соціального підприємництва як нового напрямку наукових досліджень і практичної діяльності.

На основі дослідження «The Impact of COVID-19 on the Social Enterprise Sector» [10, с. 178] можна встановити певний зв'язок між трансакційними витратами та впливом пандемії COVID-19 на сектор соціального підприємництва. Варто відмітити, що в контексті пандемії COVID-19 соціальні підприємства можуть зіштовхнутися з більшою соціальною ціною трансакційних витрат через зміни, викликані кризою, ніж звичайні підприємства й організації. Наприклад, у зв'язку зі зміною умов роботи або зміщенням пріоритетів, соціальні підприємства можуть витратити більше ресурсів на взаємодію із зацікавленими сторонами, договори з постачальниками або розвиток нових стратегій. Крім того, пандемія COVID-19 може призвести до економічних труднощів для соціальних підприємств, що може провокувати зростання трансакційних витрат. Зменшення фінансування, зниження обсягу продажів або зниження доступу до ресурсів можуть призвести до необхідності інвестувати додаткові зусилля у виконання соціальної місії та управління організацією.

Тому виникає необхідність оцінювання й розгляду соціальної ціни виниклих трансакційних витрат як складника стратегічного планування та адаптації в умовах кризи.

Також практики з оцінювання соціальних підприємств відмічають, що передбачити виклики в гібридних організаціях, таких як соціальні підприємства, майже неможливо [11]. Це створює основу для подальшого дослідження, яке може сприяти розробленню кращих стратегій управління соціальними підприємствами й подоланню їх потенційних внутрішніх конфліктів. У контексті вказаної статті можна припустити, що трансакційні витрати можуть впливати на соціальний ефект соціальних підприємств, відповідно, і на соціальну ціну, яку вони будуть змушені платити. Наприклад, якщо організація не має достатніх ресурсів для виконання своєї соціальної місії через високі трансакційні витрати, це може призвести до обмеженого або недостатнього соціального впливу. На практичному рівні важливо збалансувати трансакційні витрати й соціальні досягнення, забезпечуючи належне розподілення ресурсів для досягнення максимального соціального ефекту.

Учені Дж. Калікта Е. Мозаковський [12, с. 740] досліджують вплив сталого розвитку на успішність краудфандингових проектів соціального підприємництва. Зокрема, вони вивчають, як орієнтація на сталий розвиток впливає на здатність підприємств залучати фінансові ресурси через краудфандинг. Згідно з дослідженням, трансакційні витрати можуть бути важливим аспектом краудфандингу для соціальних підприємств. При цьому здатність ефективно управляти цими витратами може вплинути на успішність залучення фінансових ресурсів, тобто підкреслюється важливість соціальної ціни трансакційних витрат. Отже, визначення соціальної ціни трансакційних витрат може стати корисним інструментом для оцінювання ефективності фінансового управління й досягнення соціальних цілей соціального підприємства.

Таким чином, аналіз указаних джерел виявив, що визначення соціальної ціни трансакційних витрат є складним завданням. Працюючи з різними соціальними групами та контекстами, необхідно враховувати різні фактори, що впливають на неї. Крім того, визначення соціальної ціни трансакційних витрат може бути суб'єктивним процесом, оскільки різні стейкхолдери можуть мати неоднакову оцінку та пріоритети щодо соціального впливу. Таким чином, для забезпечення об'єктивності й достовірності оцінки необхідно враховувати різні методи та підходи.

У статті «Toward a systems approach to social impact assessment» («На шляху до системного підходу до оцінювання соціального впливу») [13] автори присвятили особливу увагу про-

блемам зваженості й достовірності оцінювання соціального впливу. Запровадження системного підходу до цього процесу дає змогу врахувати взаємодію різних факторів та об'єднати різні методи оцінювання, забезпечуючи більш повну картину соціального впливу підприємства. Такий підхід дає можливість досягти більш точних та об'єктивних результатів, що є важливим для прийняття стратегічних рішень і досягнення соціальних цілей. При цьому зазначена робота є важливим внеском у галузь оцінювання соціального впливу й розвитку соціального підприємництва на основі соціального аудиту. Шляхом проведення соціального аудиту можна виявити складнощі, такі як недостатнє фінансування, правові або регуляторні обмеження, обмежений доступ до ринків або технологій, а також недостатня свідомість або розуміння соціального підприємництва. Це дає змогу розробити належні стратегії та рекомендації для покращення умов діяльності підприємств, забезпечення необхідної підтримки та стимулювання їх розвитку.

Сучасні дослідження в Україні розкривають роль соціального аудиту в реалізації соціальної відповідальності бізнесу. Окрім загальноорганізаційних питань проведення соціального аудиту, учені висвітлюють, як соціальний аудит дає змогу підприємствам передбачити можливі складнощі соціальної системи та неполадки і прийняти відповідні заходи для запобігання їм або їх вирішення. Зокрема, Л. Голінач і В. Дерій відзначають, що соціальний аудит є необхідним інструментом для підприємств, які прагнуть працювати ефективно й етично, ураховуючи весь спектр своєї відповідальності перед суспільством і довкіллям [14, с. 114]. Аудит соціальної відповідальності дає змогу оцінити й контролювати діяльність підприємства з погляду соціальних показників, таких як дотримання прав праці, соціальна справедливість, охорона здоров'я та безпека праці, вплив на довкілля та споживачів тощо. Приведення в норму цих показників може спричинити додаткові трансакційні витрати, а відтак і підвищення їх соціальної ціни. Тому можемо зробити висновок, що управління трансакційними витратами може бути значущим фактором для успіху соціального підприємництва.

Результати соціального аудиту слугують цінною інформацією для поліпшення управління, підтверджують дотримання стандартів і сприяють взаємодії зі стейкхолдерами. Крім того, комплексний зовнішній соціальний аудит спрямовує підприємство на досягнення соціальних цілей і сприяє сталому розвитку, забезпечуючи загальну вигоду для споживачів послуг, співробітників і суспільства. Це можна розглянути на прикладі низки соціальних підприємств, які здійснювали свою діяльність у рамках грантової програми «Жити на рівних» фонду «ВПЛИВ».

У рамках грантової програми «Жити на рівних» авторка провела дослідження (квітень-листопад 2020 року) соціальної ефективності організацій, що беруть участь у Програмі. У рамках аналізу ефективності реалізації грантових проєктів виявлено трансакційні витрати, що впливали на діяльність організацій. Незважаючи на початок робіт у період карантинних обмежень, 5 із 7 організацій-партнерів змогли розпочати свою діяльність, дотримуючись епідеміологічних вимог. Це дало можливість провести опитування бенефіціарів проєктів.

Також зазначимо, що грантодавець вимагав чітко сформульовану мету й завдання реалізації кожного проєкту, очікувані результати й план дій, а також урахувувати бюджет і систему оцінювання: програма сприяла впровадженню процесу моніторингу й оцінювання в діяльність організацій. Фаховий супровід включав консультації з бухгалтерами, юристами та менеджерами. Проєкти отримували консультації оцінювачів і соціологічну підтримку від ГО «Центр соціального аудиту».

Опитування бенефіціарів проєктів проведено в рамках запровадженої системи моніторингу й оцінювання, використовуючи різні методи опитування, такі як: онлайн-анкетування, фокус-групові та індивідуальні інтерв'ю. У дослідженні брали участь близько 100 осіб із різних регіонів України, а для кожного проєкту використовувався індивідуальний план досліджень та інструментарій оцінювання. Використання платформи Google Forms дало змогу провести онлайн-анкетування, а засоби відеозв'язку використовувалися для фокус-групових опитувань і комунікації з організаціями-партнерами. Також використано стандартизовану анкету CATI для оцінювання якості надання послуг однією з організацій.

Основні труднощі й обмеження, з якими зіткнулися протягом реалізації опитувань, виникали через погану якість зв'язку та складність сприйняття на слух, що вимагало повторення запитань інтерв'юерами. Також затижною була комунікація з керівниками проєктів-партнерів, що призводило до часових затримок у вирішенні питань та обмежень відповідей. Під час фокус-груп відсутність можливості фіксації невербальних реакцій і відключення камер респондентами ускладнювали аналіз міміки й емоцій, а також впливали на активність і зацікавленість респондентів. При цьому кожен проєкт неодмінно потребував індивідуального підходу до оцінювання з урахуванням специфіки й об'єктивних факторів, а оцінка включала якісні та кількісні показники. Дослідження оцінювало соціальну ефективність проєктів у рамках грантової програми «Жити на рівних» і виявляло трансакційні витрати, які впливають на діяльність організацій.

Результати оцінювання свідчать про те, що проєкти успішно виконали свої зобов'язання перед Фондом і мають велике соціальне значення для бенефіціарів. Організації, що оцінені, надали високоякісні послуги й допомогли покращити фізичний стан і соціалізацію отримувачів послуг. Ця ситуація призвела до позитивних змін як у їхньому власному житті, так і житті їхніх сімей. Однак з появою пандемії COVID-19 деякі організації були змушені припинити групові заняття й обмежити свою активність у «червоній зоні».

Оцінювання трансакційних витрат допомагає вчасно реагувати на потреби бенефіціарів і коригувати послуги, якщо клієнти незадоволені. Воно також дає змогу передбачати ризики й мінімізувати їх у процесі реалізації проєкту. Ефективне планування всіх етапів і розподіл ресурсів є важливими аспектами оцінювання. Крім того, оцінювання сприяє розвитку можливості масштабування проєктів і завжди стимулює постійне покращення якості й результативності.

Трансакційні витрати, пов'язані з моніторингом та оцінюванням, відіграють важливу роль у розвитку соціальних підприємств, забезпечуючи ефективну організацію діяльності грантових проєктів. Упровадження МіО є ключовою трансакційною витратою, яка принесе ефективність у довгостроковій перспективі й дасть змогу організаціям стати сильнішими. Такі витрати включають ресурси, витрачені на процеси оцінювання, моніторингу та звітування, що сприяє впровадженню контролю й розвитку культури звітування. Оцінювання та моніторинг допомагали соціальним підприємствам зрозуміти їх продуктивність, зміцнювати сильні й слабкі сторони та приймати обґрунтовані рішення для стратегічного розвитку. Витрати на МіО є інвестицією в якість та ефективність, сприяють підвищенню прозорості й відповідальності, а також допомагають досягти соціальних і громадських цілей. Це ціна в грошовому вираженні, яку заплатив Фонд, на протизага соціальної ціні, яку він міг би понести у вигляді втрат, якби новостворені соціально значимі підприємства перестали функціонувати.

На основі досвіду програми «Жити на рівних» у 2020 році впроваджена система моніторингу й оцінювання нових проєктів на 2021 рік. Це зроблено для покращення управління та контролю трансакційних витрат проєктів і забезпечення їх ефективності. Програма «Жити на рівних» 2020 року надала цінний досвід у сфері соціальних проєктів, який використано для вдосконалення методології оцінювання нових проєктів. Нові проєкти, запущені в програмі на 2021 рік, були більш детально оцінені й моніторилися, щоб виміряти їхній вплив і результативність. Упровадження оцінювання дало можливість аналізувати кожен

проект, вимірювати його соціальний вплив і приймати обґрунтовані рішення. Ця система оцінювання стала більш об'єктивною та ефективною в досягненні соціальних цілей. Урахування трансакційних витрат допомогло БФ «ВПЛИВ» краще контролювати та звітувати про витрати на проекти, а також зробило процес прийняття рішень щодо фінансування нових проектів більш обґрунтованим і прозорим. Залучення експертів для оцінювання трансакційних витрат дало змогу отримати незалежну оцінку соціальної цінності цих витрат і запобігло можливим конфліктам інтересів.

Таким чином, на наш погляд, одним із показників успішної роботи соціальних підприємств в українських реаліях є розроблення й упровадження практик моніторингу та оцінювання в їх функціональні структури. Систематичне використання оцінювання, зокрема, через оцінювання соціальної ціни трансакційних витрат, як показало дослідження, може мати помітні позитивні наслідки для соціально значимих організацій.

Оцінювання соціальної ціни трансакційних витрат полягає у вимірюванні вартості процесів і ресурсів, які залучаються в соціальне підприємство для досягнення своїх цілей. Це дає змогу виявити ефективність та економічну доцільність витрат, пов'язаних із залученням ресурсів, виконанням проектів і забезпеченням певних послуг чи програм. Оцінювання соціальної ціни трансакційних витрат також сприяє підвищенню транспарентності й відповідальності організації перед донорами, громадою та іншими зацікавленими сторонами. Результати оцінювання можуть бути використані для звітності, підвищення довіри до проектів і залучення нових джерел фінансування. Це дає змогу оцінювати ефективність та економічну доцільність використання ресурсів, забезпечити ефективне використання коштів і досягнення соціальної мети організації.

Висновки. Дослідження методів визначення соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств є актуальним і важливим напрямом сучасних соціологічних досліджень. Автори, які займаються цією темою, використовують комплексні підходи до оцінювання, що дають змогу визначити ефективність і соціальну цінність діяльності соціальних підприємств. Ці дослідження важливі для подальшого розвитку соціального підприємництва й забезпечення ефективного використання ресурсів соціальних підприємств у досягненні соціальних цілей і покращенні благополуччя суспільства.

Дослідження методологічних підходів до визначення соціальної ціни трансакційних витрат соціальних підприємств спрямовані на розуміння економічної та соціальної цінності їхньої діяльності. Зважаючи на те що соціальні підприємства зазвичай працюють у секторі

з низькими ринковими цінами, установлення соціальної ціни є важливим завданням для визначення їхньої ефективності та впливу на суспільство.

З огляду на важливість соціальної місії соціальних підприємств, проведення соціального аудиту й оцінювання соціального ефекту можуть допомогти зберегти й підтримати довіру до соціально значимого бізнесу. Дослідження можуть використовуватися як інструмент для зміцнення взаємодії між суспільством і підприємствами, а також для досягнення більш екологічної та соціально відповідальної економіки. При цьому об'єктивна оцінка результатів діяльності зазначених організацій полягає у важливості виявлення їхнього внеску в розв'язання певних соціальних викликів. Соціальне підприємництво – яскравий приклад такого об'єкта, адже аналіз його діяльності може бути джерелом збагачення соціологічного знання.

Оцінювання соціальної ціни трансакційних витрат на прикладі грантових проектів, що фінансував фонд «ВПЛИВ», виявило практичне значення дослідження. Воно продемонструвало вимірювання вартості процесів і ресурсів, які залучаються в соціальне підприємство для досягнення своїх цілей. Це дало змогу з'ясувати ефективність та економічну доцільність витрат, пов'язаних із залученням ресурсів, виконанням проектів і забезпеченням певних послуг чи програм. Оцінювання соціальної ціни трансакційних витрат також сприяло підвищенню транспарентності й відповідальності організацій перед донорами, громадою та іншими зацікавленими сторонами. Результати оцінювання можуть бути використані для звітності, довіри й залучення нових джерел фінансування. Це дає змогу оцінювати ефективність та економічну доцільність використання ресурсів, забезпечити ефективне використання коштів і досягнення соціальної мети організації. Таким чином, аналіз методологічних підходів до визначення соціальної ціни трансакційних витрат є ключовим інструментом для ефективного управління реалізацією діяльності соціальних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ethical Consumer Market Report. 2021. URL: https://research.ethicalconsumer.org/sites/default/files/inline-files/EC_Market_Report_2021.pdf (accessed: 29.09.2023).
2. Global Compact Network Ukraine: 17 Sustainable Development Goals. 2015. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (Accessed September 29, 2023).
3. Cooperatives Europe: Joining Social Economy Forces towards Community development, Connected societies, Co-creation of knowledge and Collaborative education practices. 2021. URL: <https://coopseurope.coop/partnerships/se4ces/> (accessed: 29.09.2023).

4. Шепель Н. Аналітичний огляд концептуальних підходів до визначення трансакційних витрат у соціо-гуманітарному дискурсі. *Соціологічні студії*. 2023. № 1 (22). С. 26–33. URL: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-01-26-33> (дата звернення: 30.09.2023).

5. Coase R.H. The Problem of Social Cost. *The Journal of Law & Economics*. 1960. Vol. 3. P. 1–44. URL: <http://www.jstor.org/stable/724810> (accessed: 29.09.2023).

6. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн / пер. з англ. М. Козуба, А. Галушки. Київ : Ніка-Центр, 2007. 424 с.

7. Дюк А. Засади формування соціальної відповідальності і визначення соціальної ціни виробництва в сільськогосподарських підприємствах. *Економічний дискурс*. 2020. № 1 (2). С. 7–19. URL: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-2-1> (дата звернення: 30.09.2023).

8. Водотика Т.С. Соціальна ціна та соціальна відповідальність: підприємницька благодійність у другій половині XIX ст. *Сторінки історії*. 2017. № 37. URL: [doi:10.20535/2307-5244.37.2014.90285](https://doi.org/10.20535/2307-5244.37.2014.90285) (дата звернення: 30.09.2023).

9. Ільченко В.М. Соціальне підприємництво як індикатор свідомості суспільства. *Економічний простір*. 2022. № 178. С. 46–50. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/178-7> (дата звернення: 30.09.2023).

10. Weaver R.L. The Impact of COVID-19 on the Social Enterprise Sector. *Journal of Social Entrepreneurship*. 2023. № 14 (2). С. 177–185. URL: <https://doi.org/10.1080/19420676.2020.1861476> (accessed: 29.09.2023).

11. Child C. Whence Paradox? Framing Away the Potential Challenges of Doing Well by Doing Good in Social Enterprise Organizations. *Organization Studies*. 2019. № 41 (8). P. 1147–1167. URL: <https://doi.org/10.1177/0170840619857467> (accessed: 29.09.2023).

12. Calic G., Mosakowski E. Kicking off social entrepreneurship: How a sustainability orientation influences crowdfunding success. *Journal of Management Studies*. 2016. № 53. P. 738–767. URL: <https://doi.org/10.1111/joms.12201> (accessed: 29.09.2023).

13. Hervieux C., Voltan A. Toward a systems approach to social impact assessment. *Social Enterprise Journal*. 2019. Vol. 15. № 2. P. 264–286. URL: <https://doi.org/10.1108/SEJ-09-2018-0060> (accessed: 29.09.2023).

14. Голінач Л.І. Сутність соціального аудиту в процесі утвердження соціальної відповідальності бізнесу. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18. № 2. С. 113–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_18%282%29__16 (дата звернення: 30.09.2023).

15. Child C. Whence Paradox? Framing Away the Potential Challenges of Doing Well by Doing Good in Social Enterprise Organizations. *Organization Studies*. 2019. № 41 (8). P. 1147–1167. URL: <https://doi.org/10.1177/0170840619857467> (accessed: 29.09.2023).